

Migrația internă și satul românesc

Ioana Petre ,
Institutul de Sociologie al Academiei Române

Evoluția migrației interne a populației rurale din România

Sfârșitul anilor '60 marchează debutul expansiunii industriale în România, proces care este însoțit de corolarul său urbanizarea. Aceste două macroprocese sociale nu s-au putut realiza fără antrenarea unei mase tot mai mari de populație care a pus în mișcare colosul industrial național pe cale de construcție.

Prima etapă (1968-1972) se caracterizează printr-o creștere anuală moderată a ratelor migrației (până la 338 mii de migranți în 1972).

Etapa a II-a (1973-1982) reprezintă maximum migrației atins în România în anii postbelici. Practic acum are loc o adevărată explozie a proceselor de mobilitate teritorială, îndeosebi a fluxului rural-urban. Populația rurală pleacă masiv din sat, fie definitiv, fie schimbându-și doar locul de muncă, eliberând economia de tip agrar a satului și ocupând în orașe slujbe mai bine remunerate, îndeosebi în industrie, dar și în construcții, în învățământ, în cercetare etc.

Etapa a III-a (1983-1989) Încă de la începutul acestei etape devine deja vizibil declinul proceselor migrației interne din România, atingându-se în 1985 și 1989 cele mai joase praguri la numărul anual de migranți: 193 mii și 196 mii de migranți, comparativ cu 375 mii cât măsura valoarea brută a migrației la începutul anilor '70 (etapa de explozie).

Etapa a IV-a (1990-1996) începe după revoluția din decembrie '89 și se caracterizează, după o hipertrofiere conjuncturală în 1990, printr-o evoluție relativ constantă în jurul cifrei de la 300 mii de migranți anual.

Etapa a V-a, (1997-2001) chiar dacă se caracterizează prin valori totale ale migrației anuale asemănătoare cu cele din etapa anterioară, marchează totuși o *schimbare istorică în demografia României*: pentru prima dată plecările din rural sunt întrecute de sosirile în acest spațiu. Practic începe era sfârșitului dominației fluxului migrației rural-urban. De atunci și până în prezent fluxurile urban-rural, împreună cu rural-rural devin dominante, în special prin aportul fenomenului de retromigrație - întoarcerea în sat a populației care a migrat în oraș în perioada industrializării forțate sau mai recent.

Ultima etapă (a VI-a) în evoluția migrației interne din România (începând cu 2002), marchează o revenire la valorile maxime ale anilor '70. Cauzele acestei expansiuni a fenomenului migrațional nu mai sunt însă de data aceasta o dezvoltare socio-economică puternică ca în anii '70 ci o criză cvasi generalizată care determină refugiul în rural al celor care nu pot supraviețui în marile sau micile orașe care i-au adăpostit până acum și o migrare externă în expansiune.

Anii de *maximă* migrație internă au fost 1972 și 2004, iar anul de *minimă* migrație internă a fost 1989.

Caracteristica principală evoluției postdecembriste a migrației interne este creșterea spectaculoasă a migrației urban-rural, în special prin retromigrație

Evoluția fluxurilor migrației interne (1968-2004) în anii prag de etapă (ponderea fiecărui flux în totalul migrației interne anuale)

Cele patru *sensuri de migrație* au avut traiectorii de evoluție relativ distincte în ultimele decenii:

-*migrația rural-urban* a cunoscut maxim de creștere la începutul anilor '80 după care a scăzut spectaculos;

-*migrația rural-rural* a scăzut puternic la începutul anilor '80 după care a urmat o ușoară traiectorie ascendentă;

-*migrația urban-rural* a cunoscut o creștere foarte puternică (de 6 ori) la începutul anilor '80 după care a urmat o scădere drastică în 1989, iar din 1996 începe un nou trend crescător, deși nu se mai ating valorile din anii '80;

-*migrația urban-urban* urmează o traiectorie ascendentă, dar nu foarte spectaculoasă, în toate punctele nodale ale celor 6 etape de evoluție.

Tinerii au reprezentat, în fiecare etapă, *grupa de vârstă cea mai dinamică*, respectiv cu cele mai ridicate rate migratorii. Chiar și în momentele de criză în evoluția migrației interne vârstele tinere au continuat să dețină ponderile cele mai importante, comparativ cu adulții și vârstnicii. Astfel, la tineri vârfurile migratorii se manifestă în anii 1972 și 1982 și minimum migratoriu în 1989. În prezent are loc o revenire importantă a valorilor ratelor migratorii la tineri, la toate subgrupele de vârsta tanara, chiar dacă nu s-au mai atins valorile anilor '70.

Dinamica implicării satului în procesele migratorii interne și retromigrația

Fie că se pleacă din el, fie că se intră în el, satul a fost și rămâne implicat major în procesele de migrație internă. Totuși, analizând ponderile din anii cei mai tari ai celor 6 etape de evoluție a migrației, se observă o *scădere constantă a implicării satului* în migrație. Această scădere a avut loc în primul rând prin reducerea plecărilor din sat spre oraș, dar și a sensului de migrare din rural în rural. Scăderea însă nu este foarte drastică întru cât a avut loc o balansare prin creșterea migrației de la oraș spre sat, fapt care a permis menținerea unei implicări încă mari a satului în migrația internă.♦

- dacă luăm ca an de comparație 1992, se constată că până în 2001 (inclusiv) în fiecare an au avut loc scăderi mai mici sau mai mari ale numărului de migranți rurali (cu excepția lui 1997).

- cele mai importante scăderi ale numărului de migranți rurali au avut loc în 1993 și în 1995 (la jumătate, față de 1992)

- după 2002 se prefigurează creșteri constante ale migranților rurali față de anul 1992.

Dinamica intrărilor în rural în ultimii ani arată un trend ascendent, cu excepția anului 1993 când are loc o creștere negativă față de 1992. *Anul 1997 s-a dovedit* a fi primul *vârf de lance* în ceea ce s-a numit "eveniment demografic istoric" în sat: începând cu acel an numărul intrărilor l-a depășit pe cel al ieșirilor (sold migratoriu pozitiv), tendință ce continuă și în prezent.

Dinamica soldurilor migratorii din urban și din rural (diferența dintre intrări și ieșiri), în ultimii ani arată că în *urban*, deși valorile acestor solduri sunt inegale, semnul negativ se menține în fiecare an, ceea ce semnifică un număr mai ridicat de plecări decât de sosiri în fiecare an analizat. Concomitent, *satul* are constant solduri migratorii pozitive,

---

♦ Dintre cele patru fluxuri migratorii cunoscute, doar într-unul nu este implicat satul (urban-urban)

fiindcă aici intra mai multe persoane decât pleacă. migratoriu pozitiv cel mai ridicat în

În general *distribuția soldurilor migrației pe regiuni rurale* de dezvoltare probează valori destul de apropiate. Totuși Sud-Estul (Oltenia) și Nord-Estul (Moldova) au valori mai scăzute ale soldurilor migrației, ceea ce înseamnă că, deși inclusiv în partea rurală a acestor regiuni se sosește mai mult decât se pleacă, totuși puterea lor de atracție pentru cei care vin sau revin în sat, este mai redusă.

Trebuie subliniat că în rural există solduri migrației pozitive (mai multe intrări decât ieșiri) *doar la adulți și vârstnici*. Cu alte cuvinte, doar aceștia sosesc în rural în număr mai mare decât cei care pleacă. În schimb *la tineri soldurile au rămas negative*.

Plecarea tinerilor din rural contribuie la privarea satului de un capital uman apt să conducă la perpetuarea și dezvoltarea comunităților rurale.

În schimb raportul se inversează atunci când este vorba de populația de peste 35 ani: la aceste grupe de vârstă ponderea intrărilor este semnificativ mai ridicată decât ponderea plecărilor.

Vârsta plecaților din rural este mai scăzută decât vârsta sosiților în rural, ceea ce confirmă cele constatate în paragrafele anterioare în care aminteam de fenomenul revenirii în sate (retromigrație), în care predomină vârstnicii și adulții

De remarcat, de asemenea, că migrația de revenire în localitatea rurală din care s-a plecat în urmă cu mai mulți sau mai puțini ani, este mai ridicată în plan *intrajudetean*.

Selectivitatea migrației *pe sexe* arată că în rural soldurile migrației sunt pozitive atât la bărbați cât și la femei, deși valorile la bărbați sunt mai ridicate decât la femei. Deși este foarte dificil de precizat cu acuratețe cifra exactă a retomigranților după statisticile existente actualmente la nivel național, având în vedere cercetările sociologice secvențiale și cunoașterea comună, un lucru este sigur: aceștia se regăsesc între cei care intra în sat, venind fie din oraș, fie, în număr mai redus, din alt rural.

Compoziția populației retro-migrante este dată, în principal, de persoane *adulte și vârstnice*. Tinerii aparțin încă majoritar fluxului rural-urban. Ei părăsesc satul, frustrându-l de o forță de muncă de calitate. Adulții și vârstnicii care se întorc în satul în care au rădăcini dau, de cele mai multe ori, o notă de selectivitate negativă migrației de revenire, în special prin populația vârstnică. Acest lucru este confirmat de faptul că mulți dintre actorii implicați aparțin așa numitei categorii a „perdanților” urbani ai tranziției, formată din pensionari și someri care nu mai pot supraviețui constrângerilor financiare impuse de traiul în oraș și aleg ca soluție de „avarie” reîntoarcerea în satul din care au plecat în urmă cu ani sau chiar decenii. Această parte a retomigranților contribuie la slăbirea, o dată în plus, a capitalului uman al satului. Dimpotrivă prin problemele sociale și medicale pe care le aduc cu ei în sat îl împovărează și mai mult, îi sporesc neputința.

Din acest punct de vedere nenumărate sate românești, la ora actuală, s-au transformat în uriașe „azile „de bătrâni și de săraci.

Există însă și sate care primesc retomigranți care dispun de rezerve financiare suficiente, cauza revenirii nefiind dorința de supraviețuire ci aceea de a trăi în condiții mai apropiate de natură sau chiar dorința de a investi într-un proiect economic rural. Din această categorie fac parte localitățile rurale situate în apropierea unor orașe mari și cu o economie consolidată (economie care poate absorbi la nevoie o forță de muncă mediu sau înalt calificată și care nu își găsește loc încă în economia rurală actuală, dar și localități cu potențial turistic cum sunt multe din marile comunități montane din România.

Populația din această categorie este, în general, mai bine educată și mai puțin săracă îmbunătățind calitatea capitalului uman rural, prin contribuția pe care o poate aduce la modernizarea civică și economică a satului, inclusiv prin modelele comportamentale pe care le impun în viața comunității.

In sfarsit , dar nu in cele din urma retromigranții pot aparține si categoriei migranților externi sezonieri . Dupa cum se știe aportul valutar al acestora este cosiderabil și , chiar dacă până acum nu au fost antrenați sau atrași spre mari investiții in structurile economice ale satului , timpul încă nu este pierdut.Prin implicarea autorităților locale sau chiar regionale sau naționale in astfel de proiecte comunitățile rurale au o șansa de dezvoltare neașteptată.

Trebuie spus că orice s-a intamplat in satul actual este rezultatul unei evoluții spontane și haotice , in timp ce statul , prin guvernele care s-au succedat in ultimii 17 ani nu s-a implicat aproape deloc in mersul lucrurilor. Practic, economia si viata sociala a satului actual , in marea majoritate a zonelor rurale , sunt decuplate de la economia nationala, de la viata națională , am putea spune, daca nu am lua in cosiderare totuși apelul periodic, la fiecare 4 ani de regulă, la participare la câte un scrutin electoral. Cam atunci își aduc aminte decidenții de 17 ani incoace de sătenii din Romania .Reamintim in acest context ca e vorba de aproape jumătate din populația țării.

Singura salvare a satului romanesc rămâne construcția și punerea in lucru a unui proiect național de anvergura care să vizeze renașterea și dezvoltarea spațiului rural la toate palierele sale de viață :economic, culural-spiritual, politic si social. Aceasta lucrare ar putea sa fie potențată de actuala conjuntura europeana favorabila , respectiv de facilitățile de care poate dispune satul in condițiile apartenenței la UE.

Bibliografie selectiva

****From Improvisation toward Awareness Contemporary Migration Politics in Hungary?*, Budapest, Yearbook of the Research Group on International Migration, Institut for Political Science of the Hungarian Academy of Sciences; Erikson R., Goldthrope, Y., 1993, *The Constant Flux*, Calderon press, Oxford;

Sandu, D., 1984, *Fluxurile de migrației în România*, Ed. Academiei, București;

Gordon, M., 1980 *Assimilation*, America Life, New York, Oxford University;

Hasley, A., Heath A., Ridge, J., 1980, Origins and Destinations, Calderon Press, Oxford;

***1978,1979, *Rural Outmigration as a Component of Development Strategies*, in *Economic and Geographic Changes*, Helsinky

Gaude, J., 1976, *Causes et consequences des migrations rurales dans les pays en voie de developpement. Un analyse critique*, BIT.;

Cordona, S., Simmons, A., 1975, *Toward a Model of Migration in Latin America*, in Brian, M., Du Toit, H. {edit.}, *Migration and Urbanisation*, Mentor, Paris.

curești; Gordon, M., 1984, *Assimilation*, America Life, New York, Oxford University;

Hasley, A., Heath A., Ridge, J., 1980, *Origins and Destinations*, Calderon Press, Oxford;

***1978, 1979, *Rural Outmigration as a Component of Development Strategies*, in *Economic and Geographic Changes*, Helsinky;

Gaude, J., 1976, *Causes et consequences des migrations rurales dans les pays en voie de developpement. Un analyse critique*, BIT.;

Cordona, S., Simmons, A., 1975, *Toward a Model of Migration in Latin America*, in Brian, M., Du Toit, H. {edit.}, *Migration and Urbanisation*, Mentor, Paris.